

MONGOLI I KRŠĆANSTVO

(s posebnim osvrtom na franjevačke misionare)

Marin Oreb

Iako su centralna Azija i Daleki Istok vrlo udaljeni od žarišta kršćanstva, ipak je luč Kristove nauke nalazila načina da i onamo proдре, čak da se u nekim predjelima i učvrsti. U dodiru kršćanstva s Mongolima i njima susjednim i srodnim narodima razlikujemo tri vremenska razdoblja. Prvo je u vezi s monofizitizmom, drugo s misijama u srednjem vijeku, a treće s misijama novoga vijeka. Mi ćemo se najviše zaustaviti na franjevačkim misionarima.

Monofizitizam prodire u centralnu i istočnu Aziju u VI. stoljeću. Dolazio je iz Perzije dok ova zemlja nije poprimila islam. U ranom srednjem vijeku učvrstio se monofizitizam u mnogim predjelima centralne Azije, čak i u Kini. U tim je krajevima bilo više biskupija i mnogo crkava te kršćanske zajednice koja je ondje cvala dok se na zapadu, u Prednjoj Aziji i Bliskom Istoku, gasila. Katolički misionari u srednjem vijeku nalaze mnogo monofizita u mongolskom carstvu. U XIV. i XV. st. nestaju postepenim prijelazom na islam u centralnoj Aziji, a na budizam u Kini.

Drugo razdoblje veze tih naroda s kršćanstvom počinje širenjem mongolske države, prodiranjem Mongola u Evropu. Provale i pustošenja Mongola od 1238.—1241., koje su izvršili po Rusiji, Poljskoj i Mađarskoj te došli i do naših krajeva, uznemirili su Evropu. To je potaklo Sv. Stolicu i mnoge kršćanske vladare da započnu složno i organizirano spremanje na obranu srednje i zapadne Evrope i da ujedno pronađu način kako stupiti u diplomatske odnose s Mongolima. Uz taj politički i strategijski motiv Sv. Stolica imala na umu u prvom redu vjerski, i to ne samo da proširi kršćanstvo među Mongole, nego da se i pobrine za mnoge kršćane koji su se nalazili u njihovoj prostranoj državi. Kršćanskim vladarima i Sv. Stolici poslužili su dominikanci i franjevci kao posrednici, poslanici i misionari u svim nastojanjima za sređivanje odnosa i izvršavanje naumljenih zadataka.

Još prije poraza kod Lignica ugarski je kralj Bela IV. poslao k Mongolima posebno »poslanstvo mira«. Poslanstvo nije uspjelo; dapače, svi su članovi bili okrutno ubijeni.¹ Uspješne diplomatske veze s Mongolima započinju s papom Inocentom IV. Ovaj je papa spremao, kako se čini, na početku lionskog sabora god. 1245. posebno poslanstvo kojeg su članovi bili mala braća (minoriti). Iz nepoznatih razloga poslanstvo nije krenulo.² Također nije stiglo do svog cilja ni posebno papino pismo *Dei immens* od 5. ožujka 1245. Pismo je k mongolskom vladaru nosio fra Lovro Portugalac, franjevac.³

Prvi franjevac koji je s uspjehom izveo svoju misiju bio je fra Ivan iz Piano del Carpine. Uputio se iz Liona 16. trvanja 1245. i sretno se, nakon mnogo peripetija, povratio u Lion u studenom 1246. Plod njegova truda i poslanja iznio je sam u vrlo vrijednom djelu *Historia Mongalorum*.*

Era apostolskih misija započinje 6 godina poslije s fra Vilimom iz Rubruka.⁴ Njegov je cilj bio isključivo apostolski, misionarski. Svoje doživljaje iznio je u dragocjenom djelu *Itinerarium*. Krenuo je na put iz Carigrada 7. svibnja 1252. Dospio je k velikom kanu Menku⁵, Kujukovu nasljedniku dne 27. prosinca 1253. Napustio ja Karakorum 5. srpnja 1254, a 5. svibnja 1255. prispio je u cilicijski grad Kurku odakle je pošao na Cipar, zatim u Siriju (Tripolis) gdje je prisustvovao Provincijalnom kapitolu koji ga je postavio za lektora u Akonu. Fra Vilim iz Rubruka prvi je franjevački misionar Dalekog Istoka, preteča velikog misionara fra Ivana iz Montekorvina.⁶

¹ Erber, *Regesta Bohemiae et Moraviae*, I, Prag, 1885, str. 473.

² Brewer, *S. Monumenta Franciscana*, I, London, 1888, str. 376—78.

³ *Miscellanea Franciscana*, vol 47, sv. I—II, str. 156.

⁴ Usp. Marin Oreb, Ivan Karpin, »Povijest Mongola koje nazivamo i Tatarima«, JAZU, Razred za društvene znanosti, »Starine« — knjiga 56, str. 37—107, Zagreb, 1975.

⁵ Robrouck, grad u franc. Flandriji.

⁶ Manku, Mangu.

⁷ *Stolica Franciscana*, vol, I, str. LXVII sl.

Misijsko djelovanje fra Ivana iz Montekorvina ima svoj početak u molbi mongolskog velikog kana Kublaja koji je ovlastio mletačke trgovce, braću Mateja i Nikolu Polo, da zamole od pape 100 mudrih ljudi koji će Mongolima propovijedati vjeru u Isusa.⁷ Čim je Grgur X. postao papa godine 1271., iskonisti priliku i pošalje kanu braću Polo s dominikancima fra Nikolom iz Nikozije i fra Vilimom iz Tripolisa. Dok su braća Polo iz Armenije prosljeđila dalje i stigla u Kublajev dvor, misionari su ostali u Armeniji. Nekoliko godina poslije toga Nikola III. je odredio 5 franjevacu za Mongoliju. Ni ovi nisu onamo stigli.⁸ To će uspjeti za pape Nikole IV, kojega s pravom nazivaju »papom misija srednjega vijeka«. S njim se otvara velika misijska epopeja male braće u Kini.⁹ Papa onamo šalje već iskusnog misionara i diplomata fra Ivana iz Montekorvina koji je više godina djelovao kao misionar u Armeniji odakle ga je armenski kralj Haiton II. poslao Sv. Stolici zbog važnog posla. Nikola IV. uzima ga za apostolskog legata i misionara i šalje na Daleki Istok k mongolskom vladaru s posebnim pismom. Ponio je još mnogo pisama upravljenih raznim vladarima i visokim ličnostima zemalja kroz koje je fra Ivan trebao proći.¹⁰

U današnjoj sjevernoj Kini, u Pekingu, zvanom Kambalek, fra Ivan se sjajno snašao iako je nailazio na velike smetnje i teškoće, osobito od strane monofizita. Naučio je mongolski, Preveo je Psaltir i Novi Zavjet, izgradio mnogo crkava, čak i samostan nedaleko kanova dvora i u kratko vrijeme pokrstio preko 6 000 ljudi. Ali, žetva je bila usporena bez radnika na Božjoj njivi. Stoga fra Ivan šalje mnoga pisma na Zapad i vapije za pomoć. Obraća se Sv. Stolici i starješinstvu svoga reda neposredno i posredno preko subraće Krim-ske ili Kazarske kustodije. Iz njegovih se pisama osjeća glas vapijućeg u pustinji, glas čovjeka koji je sasvim predan Božjem djelu.¹¹

Red i Sv. Stolica nisu se oglašili. Misionari franjevci i dominikanci — i iz drugih redova — odlaze u Mongoliju i na Daleki Istok. Velik je potez pape Klementa V. koji 23. srpnja 1307. uspostavlja crkvenu hijerarhiju u Kini:¹² naređuje fra Gonsalvu iz Bilbaa, generalu franjevačkog reda da odmah izabere sedam vrsnih, kreposnih i učenih redovnika, da ih dađe u ime Apostolske Stolice zarediti za biskupe i pošalje u Kinu gdje će oni zarediti i posvetiti za nadbiskupa i patrijarhu Istoka fra Ivana iz Montekorvina i pomagati mu kao sufragani.¹³ U stvari bilo ih je šest imenovano i posvećeno za biskupa. Imena su im: fra Andrija iz Kastela, fra Gerard Albuinu, fra Nikola iz Bantra, fra Ulrik iz Sexfriedsborfa i fra Vilim iz Vilanove. Fra Vilim nije odmah pošao na put. Čini se da je pošao u Tatarsku god. 1308.¹⁴ Poslije je postao biskup u Sagoni na Korzici (1323) i naposljetku u Trstu, godine 1327. Ondje je umro god. 1330. i pokopan u samostanu sv. Franje. Prezimenom se zvao Franchi.¹⁵ Namjesto njega papa je imenovao sedmog biskupa fra Andreuccioja iz Asiza koji se pridružio ostalima.¹⁶ Dvojica od ovih: Nikola i Ulrik, nisu stigli u Kinu jer su ubijeni za vjeru negdje u Indiji.¹⁷ Ostali: Gerard, Pelegrin i Andrija izvršili su papino naređenje. Posvetili su fra Ivana za nadbiskupa godine 1313. i pomagali mu u službi kao zaytunski biskupi. Kambalečkoj (Pekinskoj) metropoliji pripadale su u Kini biskupije u Zaytunu i Armaleku. Osim ovih biskupija pod istu metropoliju pripadale su biskupije sa sjedištem u Kumuku, Kafi, Saraju i Tani,¹⁸ a nalazile su se izavn Kine. Te misionare i biskupe slijede brojne grupe i mnogi pojedinci tijekom 14. i 15. stoljeća.

⁷ Cf. *Il libro di Messer Marco Polo*, Milano-Roma, 1932, str. 7.

⁸ Cf. *Miscellanea Francescana*, vol. 47, sv. I—II, str. 159.

⁹ Isto. U vrijeme Ivana iz Montekorvina mongolsko je carstvo obuhvaćalo sav Daleki Istok osim Japana.

¹⁰ *Miscellanea Francescana*, vol. 47, I—II, str. 160.

¹¹ *Epistula II*, n. 5. Cf. *Miscell. franc.*, isto, str. 162.

¹² Isto, str. 196.

¹³ *Hierarchia Catholica*, I, 159.

¹⁴ *Miscell. Franc.*, isto, str. 183, n. 52.

¹⁵ *Hierarchia Catholica*, I, 477.

¹⁶ *Miscell. Franc.*, 47, sv. I—II, str. 163.

¹⁷ *Hierarchia Catholica*, I, 159.

¹⁸ *Miscell. Franc.*, isto, str. 196, n. 189.

¹⁹ Isto, str. 189.

Fra Ivanovo je djelo vrlo važno za katoličku stvar. Neumorno je radio za Božju stvar sve do svoje blažene smrti. Umro je na glasu svetosti 1328.¹⁰

Poslije fra Ivana Kambelečkog ili Pekinškom metropolijom upravljalo je 16 nadbiskupa od kojih osmorica franjevci, trojica dominikanci, a 5 mirski svećenici. Zaytunska biskupija traje od 1307. do 1362. Njom je upravljalo pet biskupa, svi franjevci. Armalečka biskupija nije bila duga vijeka. Traje od 1328—1342. Imala je dva biskupa, oba franjevca.²⁰

Katolicizam se širio u Kini i Mongoliji do 1368. kad je pala mogolska dinastija, a Mongolija postala vazalna zemlja Kine. Pristup misionarima je ne samo otežan, već i onemogućen sve do 18. stoljeća. Osnovane biskupije i crkvene općine (župe) malo pomalo su nestajale.

Treće razdoblje evangelizacije sjeverne Kine i zemalja Dalekog Istoka koje su nekada pripadale mongolskom carstvu započinje početkom 18. st. Zapravo, prvi isusovački misionari stigli su u te krajeve pri koncu 17. st., nakon cara Kang-hsia, ali organizirane kršćanske zajednice nastaju u 18. stoljeću i to od onih kršćana koji su se bili sklonili iz centralne i južne Kine u sjeverne krajeve i graničili s Mongolijom. Poslije isusovaca koji su razvili značajan misio-narski rad dolaze lazaristi, zatim svjetovni svećenici iz franjevačke misije Shensi. Otvara se sjemenište u Siwantzeu i Apostolski vikarijat Mongolije 1840. Broj katolika je malen.²¹ Godine 1865. stižu prvi misionari belgijske družbe Bezgrešnog Srca Marijina iz Scheuta. Njima je predan na upravu mongolski vikarijat. Oni su ponovno otvorili misijsko djelovanje među pravim Mongolima u zapadnoj Mongoliji 1874. Kako se broj katolika u ovom vikarijatu popo godine 1883. na 15 000 vjernika, Mongolija je razdijeljena na tri vikarijata: jugozapadni, istočni i središnji. Za vrijeme boksterskog ustanka poginulo je 12 misionara i oko 3 000 vjernika, ali su poslije toga katoličke misije naglo uznapredovale, naročito među kineskim življem. Misije su ograničene na unutrašnju Mongoliju. Godine 1922. osnovan je posebni Vikarijat za vanjsku Mongoliju sa sjedištem u Ugri, ali kako se ova zemlja nalazila pod utjecajem Sovjeta, misionari nisu mogli u nju. Osim u Mongoliji katoličke se misije naglo dižu u 18., 19. i 20. stoljeću po svoj Kini. Broj vjernika se popeo na 5 milijuna među kojima djeluju svi veliki misijski redovi Katoličke crkve. Franjevački red nije više ekskluzivan kao što je bio u 13., 14. i 15. stoljeću. Zbog zahtjeva moderne pastorizacije i drugih uzroka papa Pijo XII. osniva novu grandioznu katoličku hijerarhiju u Kini: sa preko 100 biskupija, nadbiskupija i apostolskih vikarijata. Bili su i tada brojni franjevački misionari.²²

Unutrašnja Monogolija prema razdiobi Pija XII. imala je 5 biskupija i jednu apostolsku prefekturu. Nadbiskup je imao sjedište u Suiyuanu, biskupi u Ninghiji, Siwarzi, Tsiningu i Jeholu, a apostolski prefekt u Chihfengu.²³ Unutrašnja Mongolija se nalazi u sklopu N. R. Kine.

U širenju kršćanstva među narodima koji su u srednjem vijeku došli pod vlast Mongola ili Tatara ističe se i naša franjevačko Slavonska provincija, koja je 1393. nazvana Dalmatinskom provincijom sv. Jeronima. Mnogi su njezini članovi djelovali među Kumanima i Kazarima po današnjoj Ukrajini i Rusiji, na Bliskom Istoku i u Indiji. Ovdje ćemo spomenuti samo trojicu koje je Sv. Stolica uzela u svoju službu. To su fra Vilim iz Cresa, fra Marin iz Kotora (stariji) i drugi fra Marin (mlađi) također iz Kotora.

Fra Vilim iz Cresa živi i djeluje u 13. st. Učen je, krepostan i sposoban. Rodom je iz Krka. Ušao je najprije u red sv. Benedikta i neko vrijeme službovao u opatiji na Košljunu. Poslije je prešao u franjevački red. Slovio je kao vrstan teolog. Nikola IV. uzima ga za svog ispovjednika i savjetnika. Po svoj prilici, poznao ga je otprije dok je živio u Slavonskoj provinciji u kojoj je vršio službu profesora i provincijala. Tada se zvao fra Jeronim Massi. On ga šalje s posebnim pismima i ovlaštenjima na Istok: u Bugarsku, Tatarsku i Perziju.

²⁰ Isto, str. 186.

²¹ Cf. *Enciclopedia Cattolica*, 1952, sv. VIII, kol. 1287.

²² *Miscell. Franc.*, isto, str. 199.

²³ *Enciclopedia Cattolica*, sv. VIII, kol. 1288.

U Tatarskoj (Mongoliji) mnogo se trudio da privede na kršćanstvo kanovu obitelj. Opisao je život i djelovanje redovnika u Perziji i Tatarskoj.²⁴

Fra Marin iz Kotora (blaženi mučenik) živio je u 13. st.; slovio je kao učen i radišan, kreposna i sveta života. Obavljao je apostolske misije s fra Ciprijanom iz Bara. Papa Nikola IV. šalje obojicu u Srbiju, gdje su nastojali oko jedinstva Crkava. Propovijedali su Evandjelje i ustajali protiv patarena. Po želji istoga pape fra Marin odlazi na Krim, gdje se nalazila velika Vikarija²⁵ koja se protezala po Krimu, južnoj Rusiji i Ukrajini. Tamo je oko 1300.²⁶ umro mučeničkom smrću na glasu svetosti. Spomen mu je 7. prosinca. U Kotoru je bio čašćen tokom više stoljeća. Spominju ga franjevački analisti, koji slave njegov život i mučeničku smrt.²⁷

Fra Marin iz Kotora (mlađi) — također mučenik — živi i djeluje u 15. st. Bio je na glasu zbog svoje pobožnosti i učenosti. Rodom je iz Kotora gdje je stupio u samostan kao i njegov imenjaka prije 150 godina. Siksto IV. ga šalje k perzijskom šahu Ussau-Assanu zbog raznih crkvenih pitanja, ali je glavni cilj bio da ovog perzijskog vladara upozori na tursku opasnost i skloni na zajedničku akciju s kršćanima koji su željeli zaustaviti prodor Turaka u srednju Evropu. U to je vrijeme bio za Evropu strah i trepet sultan Mehmed II. Fra Marin je na putu upao u tursku zasjedu i usmrćen je 1472. i njemu se iskazivao kult blaženika u Kotoru.²⁸

POVIJEST HRVATSKE CRKVE

Josip Soldo, Pregled povijesti hrvatske Crkve — Podsjetnik, izdala Kršćanska sadašnjost i Nadušobrižnički ured Frankfurt, Zagreb — Frankfurt 1976.

Slavko Kovačić

U samom naslovu knjige istaknuto je, da se radi o kratkom i svojevrsnom pregledu povijesti hrvatske Crkve (»Pregled«, »Podsjetnik«). Tu svojevrsnost napose naglašava bilješka pri dnu 2. stranice, koja glasi: »Ova se knjiga izdaje 'ad experimentum'«. Sve to pobliže tumači kratki uvod, iz kojega doznajemo, da je to autorov sažetak iz opsežnije »Povijesti hrvatske Crkve«, kao i to, da mu je svrha poslužiti »natjecateljima vjeronaučne olimpijade povodom naše Svete godine 1976. o 1000-obljetnici prvog Marijinog svetišta u Hrvatskoj — Gospe od Otoka u Solinu kraljice Jelene«. Tu se još napominje, kako će ovo izdanje »ujedno biti prilika da se ovi tekstovi pedagoški i stručno provjere, pretresu i nadopune, radi eventualnog novog popravljenog i proširenog izdanja«.

Sve to, očito, po sebi ne bi tražilo ovako lijepo, upravo bogato i skupo izdanje. Za ovu svrhu radije bi se očekivao nešto opširniji tekst umnožen ciklostilom. Bio bi možda još prikladniji za spremanje sudionika vjeronaučne olimpijade, a svakako prikladniji za stručnu provjeru, jer onaj tko ima kakvih primjedbi i nadopuna po ciklostilskim listovima ne bi se ustručavao crtati i dodavati, a svakomu je neugodno šarati po ovako skupoj i zbilja lijepoj knjizi.

Izdavači su se ipak odlučili na sasvim kratak tekst, pravi tisak i mnoštvo odličnih fotosa. Ne sumnjamo da su pri tom imali važnih razloga. Možda nećemo pogriješiti ako reknemo, da su među tim razlozima i oni ekonomske naravi. Izdavače iskustvo poučava, da se lakše prodaju i bolje isplate luk-

²⁴ P. D. Fabianich, *Memorie storiche-letterarie di alcuni conventi della Dalmazia*, str. 70—72; Glubich, *Dizionario biografico*, Vienna, 1858, str. 175; Ivan Ostojčić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, Split, sv. I, str. 167. Neki pak drže da je bio iz Italije.

²⁵ Vikarija u franjevačkom redu označuje još neformiranu provinciju.

²⁶ Pisci stavljaju njegovu smrt sad u g. 1288. sad oko 1300.

²⁷ I Bescihin, *Martyrologium Franciscanum*, 7. prosinca.

²⁸ Don St. Vukašimović, *Život bl. Gracije, Kotor, 1839*, str. 62.